

Гаспадарчае жыццё Бялыніцкага раёна напрыканцы 18 стагоддзя

У канцы 18 ст. на тэрыторыі сучаснага Бялыніцкага раёна існавалі тры мястэчкі: Бялынічы, Галоўчын, Эсьмоны. Цэнтрамі маёнткаў былі Бялынічы, Галоўчын, Эсьмоны, Ізобішча, Камяніца, Дзевашычы, Ермалавічы, Клёўка, Галубоўка, Рудня, Карытніца, Бахані, Цяхцін, Дручаны, Пільшычы.

Самыя вялікія населеныя пункты мелі: Галоўчын – 116 двароў, Бялынічы – 108, Вуйлава – 78, Забалацце – 62, Цяхцін – 60 двароў.

У 1777 г. у Бялынічах дзейнічалі касцёл кармелітаў, уніяцкая царква, яўрэйская школа, працаваў млын. У 2-й палове 18 ст. тут існаваў таксама невялікі жаночы кляштар марыявітак, дзе быў пансіянат для шляхецкіх дачок. Штогод у Бялынічах адбываліся 4 кірмашы. Праз мястэчка праходзіў шлях,

які звязваў цэнтр Беларусі з Расіяй. Належылі Бялынічы ў той час Ігнацію Агінскаму і яго жонцы Алене.

Паводле “Эканамічнай заўвагі да генеральнага межавання Магілёўскай губерні” у маёнтку графа Агінскага меліся два панскія дамы, адзін стары, а другі на мураваным падмурку двухпавярховы, які быў абнесены каменнай агародай. Пры графе Агінскім у Бялынічах заклалі рэгулярны ліпавы парк плошчай 6 гектараў. У плане ён меў форму прамавугольніка, быў разбіты на квадраты, якія раздзяляліся алеямі.

Буйным населеным пунктам з’яўляўся Галоўчын. У 1785 годзе тут пражываў 891 жыхар, меліся дзве царквы, млын, сукнавальня. Праз Навасёлкі, Сурды, Старое Сяло, Галоў-

чын, Сіваі праходзіў паштовы шлях.

Пасля далучэння да Расійскай дзяржавы на загад расійскай імператрыцы Кацярыны 2 у Беларусі сталі пракладваць, пераважна ў стратэгічных мэтах, прамыя роўныя гасцінцы. Іх абсаджвалі двума або чатырма радамі бяроз. Такія бярозы пасадзілі і па ўзбочынах Віленскага тракту, які праходзіў праз Галоўчын і Бялынічы. Станоўчае значэнне мела скасаванне розных унутраных пошлін. Для мясцовых памешчыкаў важнае значэнне мела захаванне за імі права на свабоднае вінакурства пры ўмове выплаты дзяржаўнай пошліны.

Анатоль Марозаў

Спнілася 170 год з Дня нараджэння нацыянальнага героя Беларусі Вікенція Канстанціна Каліноўскага (Кастуся Каліноўскага)

Толькі тады, народзе, заживеш шчасліва, калі над табою Маскаля ўжэ ня будзе!

Кастусь Каліноўскі нарадзіўся 2 лютага 1838 году ў вёсцы Мастоўляны пад Беластокам. Паходзіў са шляхецкага роду Каліноўскіх герба «Калінава», які паводле пісьмовых крыніцаў вядомы з XVII стагоддзя. Продкі Каліноўскага амаль сто гадоў валодалі маёнткам Калінава. Пасьля ягонага продажу у 1836 годзе бацька будучага кіраўніка паў-

станьня заснаваў у Мастоўлянах ткацкую фабрыку, у 1849 годзе набыў фальварак Якушоўка паблізу мястэчка Сваслач Ваўкавыскага павета. Там прайшоў дзяцінства Кастуся.

Першапачатковую адукацыю будучы рэвалюцыянер атрымаў у Сьвіслацкай павятовай навучальні.

(Працяг на ст. 2)

Спонілася 170 год з Дня нараджэння нацыянальнага героя Беларусі Вікенція Канстанціна Каліноўскага (Кастуся Каліноўскага)

Вялікі ўплыў на яго меў старэйшы брат Віктар, які вучыўся ў Маскоўскім універсітэце, вывучаў на даручэнне Віленскай архэалогічнай камісіі старадаўнія беларускія рукапісы.

У 1856 годзе Кастусь паступіў на юрыдычны факультэт Пецярбурскага ўніверсітэту, які скончыў праз чатыры гады з навуковай ступенню кандыдата права. Ужо ў студэнцтве ён рашуча ступіў на сыяжыну палітычнай барацьбы з самаўладзьдзем, разам з братам належаў да рэвалюцыйнага гуртку Зыгмунта Серакоўскага і Яраслава Дамброўскага. На Бацькаўшчыну Каліноўскі вярнуўся ў 1861 годзе перакананым змагаром супроць царызму.

Кастусь стаўся стваральнікам і душой нелегальнай рэвалюцыйнай арганізацыі ў Горадні, разам з паплечнікамі ездзіў па навакольных вёсках і мястэчках, дзе вёў прапаганду сярод сялянаў, рыхтуючы іх да паўстання. Гэтай мэце служыла і нелегальная беларуская газета «Мужыцкая праўда», якую надзелены яскравым публіцыстычным і літаратурным талентам Каліноўскі пачаў выдаваць у 1862 годзе супольна з Феліксам Ражанскім, Станіславам Сангіным і Валерам Урублеўскім.

Аўтар і рэдактар большыні нумароў «Мужыцкае праўды», Каліноўскі сам браў удзел у яе пашырэнні: развозіў па вёсках, раскідваў на дарогах. Ён імкнуўся развязаць ілюзіі сялянаў, паказаць, што царскі маніфэст аб скасаванні прыгоннага права – гэта чарговае ашуканства працоўнага люду. Кастусь заклікаў змагацца за тое, каб прыйшоў час, калі «ніколі нія-

кай нікому мужыкі паншчыны служыць ня будуць і ніякага ў казну аброку плаціць, і народ наш будзе вольны і шчаслівы». Да канца 1862 году значным накладам выйшла шэсць нумароў «Мужыцкае праўды».

Апошні, сёмы нумар «Мужыцкае праўды» пабачыў сьвет ужо ў час нацыянальна-вызваленчага паўстання. Тут гучыць адкрыты заклік да змаганьня з расейскімі калянізатарамі: “А пакуль яшчэ пара, трэба нашым хлопцам спяшаць зь віламі ды з косамі там, гдзе дабіваюцца волі да праўды, а мы, іх бацькі да жонкі нашы, сьцерагчы будзем да ўведамляць, адкуль на іх сьгне нячыстая маскоўская сіла, да ад душы памагаць усялякімі спосабамі дзецюкам нашым, што за нас пойдучь біцца. А будзе ў нас вольнасьць, якой не было нашым дзядам ды бацькам».

Прайшло больш за стагодзьдзе, але палымяны пратэст выдаўцоў газеты супраць каляніяльнай палітыкі Расейскай імперыі, заклік здабыць сапраўдную волю і незалежнасьць на іх страцілі сваёй актуальнасьці. Невыпадкова пэўныя тэксты «Мужыцкае праўды» ў Беларусі удалося надрукаваць толькі ў 1988 годзе.

Пасьля загаду аб ягоным арышце Каліноўскі дзейнічаў пад канспірацыйнымі прозьвішчамі Макарэвіч, Чарнецкі, Хамовіч, Хамуціус... Увосень 1862-га ён узначаліў Літоўскі правінцыйны камітэт, што рыхтаваў вызвольнае паўстаньне ў Беларусі. Кастусь стаяў на чале найбольш пасьлядоўных рэвалюцыянераў, якіх адрозна ад лібэралаў («белых») называлі «чырвонымі». Яны выступалі супроць

саслоўнай няроўнасьці, за дэмакратычную рэспубліку, за перадачу зямлі сялянам. Каліноўскі лічыў, што народы Беларусі, Летувы ды Украіны павінны самі развязаць пытаньне пра сваю незалежнасьць. «Белыя» ж лічылі галоўнаю задачай аднаўленьне Рэчы Паспалітай у межах 1772 году.

Першыя паўстанцкія атрады прыйшлі на Беларусь з Польшчы ў канцы студзеня 1863 году, але ўвесну пачалі фармавацца мясцовыя аддзелы. Адразу пачаліся сутычкі з расейскімі акупацыйнымі войскамі. Баявыя дзеянні насілі характар партызанскай вайны з-за значнай колькасьці царскіх войскаў, што былі перакінутыя на Беларусь. Прыходзячы ў вёску ці мястэчка, паўстанцы склікалі сходны жыхароў, абвешчалі ім маніфэст і аграрныя дэкрэты, складалі акты аб перадачы зямлі ва ўласнасьць сялянаў, прымалі ад іх прысягу на вернасьць рэвалюцыйнаму ўраду, зьнішчалі дакуманты валасных канцылярыяў, а сабраныя з сялян падаці вярталі ім. Матэрыяльнае забяспячэньне атрадаў ускладвалася на памешчыкаў. Усяго на тэрыторыі Беларусі адбылося больш за 50 баёў і сутычак паўстанцаў з царскімі войскамі – у асноўным арэнай баявых дзеяньняў сталі Гарадзеншчына і Віленшчына.

Пасьля пачатку паўстання «белым» удалося адхіліць Каліноўскага і ягоных паплечнікаў ад кіраўніцтва. Ён стаў паўстанцкім камісарам Гарадзенскай губэрні, здолеў прыцягнуць да ўдзелу ў збройнай барацьбе шмат сялянаў.

(Заканчэньне на ст. 3)

Спонілася 170 год з Дня нараджэння нацыянальнага героя Беларусі Вікенція Канстанціна Каліноўскага (Кастуся Каліноўскага)

Улетку 1863 году Кастусь зноў узяў у свае рукі кіраўніцтва віленскім паўстанцкім цэнтрам, які часам называлі «чырвоным жондам».

Паўстаньне ў Беларусі ўжо задыхалася. Адзін зь інсургентаў - паўстанцкі камісар Магілёўскай губэрні Вітаўт Парфіяновіч - на допыце выдаў Каліноўскага. У лютым 1864 году «кіраўнік паўстаньня, што жыў у Вільні ў Сьвятаянскіх муроў (побач з саборам сьвятога Яна) пад імем Ігната Вітажэнца, трапіў у рукі царскіх жандараў. У часе сьледства і суду

Кастусь трымаўся надзвычай мужна. На прапанову аблегчыць свой лёс, назваўшы некаторыя адрасы і імёны, ён адказаў: «Калі грамадзкая шчырасьць ёсьць дабрачыннасьцю, то шпіёнства апаганьвае чалавека. Усьведамленьне гонару, уласнае годнасьці і таго становішча, якое я займаў у грамадстве, не дазваляюць мне ісьці па іншым шляху».

Царскі ваенна-палявы суд вынес настанову: пакараць правадыра інсургентаў сьмерцю на шыбеніцы. Пры-

суд быў выкананы 22 сакавіка 1864 году на віленскім гандлёвым пляцы Лукішкі. Слухаючы на эшафоце вырак, у якім кіраўнік паўстанцаў быў названы «дворянином Калиновским», ён выгукнуў: «У нас няма дваранаў, у нас усе роўныя!»

«Толькі тады народзе заживеш шчасьліва, калі маскаля над табой ужо ня будзе» - напісаў Каліноўскі ў адным з нумароў «Мужыцкай праўды» - гэтыя словы славу тага змагара і нацыяналіста ня страцілі саёй актуальнасьці і сёньня

Акупацыйны апарат кіравання Бялыніцкага раёна ў гады Вялікай Айчыннай вайны

Акупаваўшы Беларусь, гітлераўцы ўстанавілі на яе тэрыторыі свой «новы парадок» - рэжым нябачанага крывавага тэрору, жудасных здзекаў і гвалту над насельніцтвам. Гэта быў загадзя распрацаваны, абдуман і мэтанакіраваны план генацыду, знішчэння людзей, ліквідацыі савецкага дзяржаўнага ладу, рабавання нацыянальных багаццяў і прыродных рэсурсаў.

Бялыніцкі раён уваходзіў у зону тылу групы армій «Цэнтр» вермахта. Акупанты падзялілі яго на 18 валасцей. Пры валасцях былі створаны валасныя ўправы на чале з бурмістрамі, у вёсках прызначалі стараст.

У Бялынічах дзейнічалі раённая і гарадская ўправы. Работу раённай, гарадской, валасных упраў і стараст вёсак накіроўвалі і кантралявалі спецыяльна прызначаныя шэфы - камісары, каменданты. Адміністрацыйны апарат у асноўным складаўся з нямецкіх грамадзянскіх служачых. Так,

начальнікам раёна быў В. Р. Лахман, Бялыніцкім аддзяленьнем гандлю «Усход» кіраваў Карл Магер, начальнікамі раённай зямельнай управы з'яўляліся Дэт Франц і Трайсберг Курт, камендантам германскай сельскагаспадарчай інспекцыі - Юрэнбург Берангер. Ваенна - адміністрацыйныя функцыі выконвала мясцовая камендатура, якая абпіралася на вайсковую каманду. Ваенным камендантам раёна з'яўляўся Макке, начальнікам гестапа - Крэштэйн.

Для падтрымкі акупацыйнага рэжыму быў створаны значны паліцэйскі апарат. Пры кожнай з 18 валасцей існавалі паліцэйскія ўчасткі з 10 - 20 паліцэйскіх. Самы вялікі паліцэйскі гарнізон - каля 200 чалавек - знаходзіўся ў Бялынічах. Да канца 1943 г. яго колькасць складала 400 чалавек.

У паліцыю паступалі праціўнікі савецкага ладу з ліку рэпрэсаваных у 30-я гады, а таксама памагатыя з

ліку грамадзян, якія здрадзілі Радзіме. Здраднікі Радзімы папаўнялі карныя спецаканды, з'яўляліся следчымі, перакладчыкамі, тайнымі агентамі гестапа, займалі пасады загадчыкаў аддзелаў у гарадской управе. Так, напрыклад, верай і праўдай служылі акупантам начальнікі раённай паліцыі І. Е. Мардачоў, Д. І. Буйніцкі, начальнік раёна І. С. Сергяйчук, начальнік бялыніцкай турмы Д. М. Грачыха.

Анатоль Марозаў

Калі ўзнікла раённае

краязнаўчае таварыства?

Раённае краязнаўчае таварыства было заснавана 7 лютага 1926 года. Яго сябры займаліся вывучэннем гісторыі прыдзвіцкага краю, збіраннем фальклорнага матэрыялу, наведвалі сходкі, на якіх чыталіся і абмяркоўваліся паведамленні, даклады. Раённае краязнаўчае таварыства спыніла сваю дзейнасць у 30-я гады ў сувязі з наступам бальшавіцкіх рэпрэсій.

Гісторыя раёна. Люты

- 1387, 20 лютага. Грамата Ягайлы аб прывілеях шляхце Вялікага Княства Літоўскага, якія прынялі каталіцкую веру.
- 1468, 29 лютага. Выданне Судзебніка Казіміра 4 – першага збору законаў Вялікага Княства Літоўскага.
- 1625, у ноч з 10 на 11 лютага. Мажліва, пад зверхніцтвам бялыніцкага ўраднага Аляксандра Віганта быў учынены напад на маёнтак Жорнаўка, які належыў А. Суляціцкаму. Некалькі падданных гэтага дробнага шляхціца былі выселены з жывёлай, маёмасцю і ўсімі пажыткамі ў Бялынічы.
- 1726. Троцкі ваявода і ўладальнік Бялынічаў Казімір Дамінік Агінскі за 11 тысяч 220 бітых талераў прадае сваё закладное права на мястэчка Яну Казіміру Лендорфу.
- 1777. Згадваюцца вёскі Вялікі Нежкаў, Лямніца.
- 1872, 29 лютага. Нарадзіўся ў фальварку Крынкі народны мастак Беларусі і Расіі, акадэмік жывапісу Вітольд Каятанавіч Бялыніцкі – Біруля.
- 1876, 10 лютага. Памёр Люцыян Гадлеўскі. Пазіцыі каталікоў у супрацьстаянні з праваслаўнымі за касцёл і cudалзейны абраз значна паслабляюцца.
- 1909. У Бялынічах пачынае дзейнічаць першая грамадская бібліятэка.
- 1918, 18 лютага. Войскі кайзераўскай Германіі акупіруюць цэнтральную і ўсходнюю Беларусь.
- 1919, 2 лютага. Бялыніцкая, Нежкаўская і Царковішчанская воласці ў складзе Магілёўскага павета адыходзяць да РСФСР, што прэчыць Маніфесту аб утварэнні БССР.
- 1924, 1 лютага. На пасяджэнні бялыніцкай валасной камуністычнай ячэйкі прымаецца хадаініцтва аб перайменаванні Бялынічаў у Ленінск.
- 1926, 7 лютага. У Бялынічах засноўваецца раённая краязнаўчае таварыства.
- 1930, 2 лютага. У Бялынічах праводзіцца раённы з'езд калгаснікаў, на якім разглядаецца пытанне аб правядзенні суцэльнай калектывізацыі.
- 1930, 5 лютага. Зусім сакрэтная інструкцыя сакратару бялыніцкага РК КП(б)Б ад сакратара Магілёўскага акруговага камітэта партыі Нейланда аб арганізацыі раскулачвання. Вынішчэнне найбольш гаспадарлівага сялянства.
- 1930 (люты). У раён накіравана 11 “дваццаціпяцітысячнікаў”. Па стану на 1 сакавіка было калектывізавана 60,2 адсотка бядняцка – сярэдняцкіх гаспадарак.
- 1941 (зіма). Пачынае дзейнічаць Бялыніцкі радыёвузел.
- 1942, 15 лютага. Акупацыйныя ўлады аддаюць загад аб ліквідацыі калгаснай сістэмы і аднаўленні прыватнай уласнасці.
- 1970 (люты). Запушчаны ў дзеянне новыя тэхналагічныя лініі па вырабу сыру і сметанковага масла на Бялыніцкім малаказаводзе.
- 1992, 29 лютага. Па ініцыятыве раённага мастацкага музея ў Бялынічах адзначаецца 120 – годдзе з дня нараджэння В. К. Бялыніцкага – Бірулі. Закладваецца традыцыя ўшанавання памяці слаўтага пейзажыста – земляка.
- 1999 (люты). Індывідуальныя прадпрыемальнікі Бялынічаў праводзяць двухдзённую забастоўку.
- 2000, 15 лютага. Паўстае раённы інфармацыйны цэнтр грамадскіх арганізацый. Аднаўляецца выданне газеты “Паходня”, запачаткоўваецца працэс кансалідацыі грамадскіх арганізацый раёна дэмакратычнай скіраванасці.
- 2001 (люты). За духоўнасць і дасягненні ў сацыяльна – культурным развіцці памятным знакам “2000 год хрысціянству” ўзнагароджаны калектыў раённага мастацкага музея імя В. К. Бялыніцкага – Бірулі.

Калі былі вызвалены Бялынічы?

Баі за вызваленне Бялыніцкага раёна пачаліся з 27 чэрвеня 1944 года, у іх прымалі ўдзел байцы 238, 32, 199,

139, 42, 64 стралковых дывізій 49 арміі 2 Беларускага фронту, 157 стралковай дывізіі 33 арміі гэтага ж фронту.

Бялынічы вызвалены 29 чэрвеня байцамі 322 стралковага палка 32 стралковай дывізіі, часцямі 42 стралковай дывізіі.

